

affermavano che nell'interno dell'Istria era necessario tracciare delle strade per collegare questo lembo di terra con il resto del mondo. Era l'unico modo di superare l'impoverimento, l'arretratezza ed il ristagno. Per la costruzione della rete stradale nell'Istria si presero l'impegno i governatori di Gratz e Fiume, distretto di Postumia e la signoria di Pisino. Poichè si erano sovrapposti vari interessi (e tutti gli interessati si prodigavano per il bene dell'Istria) i lavori di costruzione procedevano lentamente. Avevano programmato di

collegare Pisino—Boljun—Vranjo e di realizzare anche il percorso in due direzioni, una avrebbe dovuto condurre verso Lupoglava, mentre l'altra verso Vepinac—Kučići—Kastav per proseguire poi per Carniola verso Lipa. Fra questi punti di base era necessario costruire anche dei collegamenti laterali per dare alle strade principali una ragione di viabilità. Purtroppo ancora dopo otto anni di lavori la rete stradale non fu portata a termine per sussistenti problemi finanziari.

KOPER V ČASU NAPOLEONA (1805/6—1813)

GORAZD MARUŠIČ

Prelomnica v zgodovini Benetk je bil 12. maj 1797, ko je bila razglašena Demokratična republika Benetke oziroma 16. maj 1797, ko je francoska vojska vkorakala v Benetke, s čimer je bilo konec 600-letne beneške oblasti v Istri. V prehodnem miru, podpisanem v Leobnu 18. aprila 1797, je Avstrija prepustila Belgijo in Milano Franciji, v zameno je dobila Dalmacijo, Istro in Veneto (Benečijo). Prelomnica v zgodovini Kopra pa je 5. junij 1797, ko so se uprli populani, ker se je nobiliteta naslonila na habsburško monarhijo. Vodja proavstrijske stranke je bil Agostino Carli-Rubbi.¹ Avstrijski komandant cesarsko kraljevi general Giovanni grof Klenau² je s svojo vojsko 10. junija 1797 okupiral Koper. 17. oktobra 1797 je bila podpisana mirovna pogodba v Campoformiju,³ s katero je bilo dokončno potrjeno, da Avstrija dobi Istro, Dalmacijo in Veneto (Benečijo).

V začetku novembra 1805 je Angelo Calafati, tedanji predsednik apelacijskega sodišča mesta Koper, poslal koprsko delegacijo v naslednji sestavi: Nicolò del Bello (nekdanji koprski sindik pod beneško oblastjo) in Benedetto Petronio v vojaški štab francoskega generala Masséne s prošnjo, da naj francoska vojska okupira Istro. Tako so Francozi zasedli Koper 21. novembra 1805. Ob okupaciji je zahteval general Masséna 60.000 fiorinov (goldinarjev) vojaške kontribucije, vendar so Francozi dobili samo 20.000.⁴ Francoski okupacijski komandant Istre Solignac je ustanovil začasno vlado 25. novembra 1805.⁵ Sestavljali so jo: Angelo Calafati, Nicolò del Bello in štirje predstavniki nobilitete (mestnega plemstva). V tem času se avstrijska lokalna uprava ni spremenila, pobirali so enake davke in ista policija je skrbela za red in mir. 9. decembra 1805 je general Séras zamenjal generala Solignaca na čelu okupacijske vojske v Istri. Ustanovil je novo začasno vlado Istre,⁶ ki jo je sestavljalo šest svetnikov: grof Francesco Bocchina, Nicolò del Bello, Nicolò Papadopoli, Antonio Lugnani, Bar-

toli Colombani in Stefano Colombani. Predsednik vlade je postal Angelo Calafati. Proavstrijske uradnike je zamenjal. Urejeval in reševal je spore med francosko vojsko in Koprčani. Proavstrijsko razpoloženi prebivalci so razstrelili skladišče orožja. Kradli so hrano iz skladišč francoske vojske, ker je med ljudstvom razsajala lakota. Razširila se je epidemija kuge,⁷ ki so jo zanesli francoski vojaki. 26. decembra 1805 je bila podpisana mirovna pogodba med Avstrijo in Francijo, po kateri je slednja dobila nekdanjo beneško Istro, Benetke in Dalmacijo (4. člen mirovne pogodbe).⁸ S to pogodbo je bilo v Istri konec francoske okupacije in je območje Istre prešlo pod suverenost Francije.

11. januarja 1806 je Calafati istrskemu ljudstvu v svojem prvem razglasu sporočil, da je bil v Bratislavi sklenjen mir med Avstrijo in Francijo in da bo Istra priključena italijanskemu kraljestvu.⁹ Proavstrijska stranka je širila propagando, da bo Istra priključena Trstu ali Kranjski, toda 1. februarja je bil izdan odlok, ki je potrdil priključitev Istre k Italijanskemu kraljestvu.¹⁰ Cesar Napoleon je januarja 1806 imenoval svojega posinovljenca Eugèna Beauharnaisa za podkralja Italijanskega kraljestva in za komandanta vojske na nekdanjem ozemlju Beneške republike. Po ukazu zgoraj imenovanega Eugèna Beauharnaisa je bil v Kopru, glavnem mestu Istre, 7. februarja 1806 ustanovljen Magistrat.¹¹ Magistrat je bila nekakšna istrska vlada, ki jo je sestavljalo 6 članov. Predsednik Magistrata je bil spet odvetnik Angelo Calafati, njegov tajnik pa odvetnik Benini Giovanni Vincenzo. Finančni intendant je bil Venier Silvestrini Maria, upravitelj rudnikov in gozdov Bartoletti Zulatti, inšpektor dela, voda, mostov in cest inženir Benedetto Petronio, policijski komisar pa Angelo Venier. V sklopu Magistrata je bila ustanovljena tudi tiskarna, katere direktor je bil Avstrijec Weiss.¹² Njena naloga je bila širjenje idej francoske oblasti, kar je uresničevala s

tiskanjem odlokov, razglasov, pesnitev, posvečenih Napoleonu, Calafatiju..., napotkov za delo Magistrata, itd. Magistrat je izdal potni list,¹³ nekakšen osebni dokument, ki ga je moral imeti vsak občan zaradi kontrole in varnosti prebivalstva.

Sodstvo je bila samostojna inštitucija, ki je bila neodvisna od Magistrata. V okviru sodstva sta delovali kriminalno in apelacijsko sodišče. Ti dve sodišči sta bili ostanek beneške oziroma avstrijske uprave. Kriminalno sodišče je bilo prvostopenjsko. Pritožbe nad razsodbami kriminalnega sodišča je obravnavalo apelacijsko sodišče (druge stopnje). Predsednik kriminalnega sodišča je bil Francesco Venier, notar pa Giovanni Cantucci. Predsednik apelacijske sodišča je bil Nicolò Baseggio, njegov tajnik pa Baseggio Grazia-dio.¹⁴ Stara beneška zakonodaja se ni smela uporabljati, ker so bili sedaj nobili in populani enakopravni. V tem prehodnem obdobju so upoštevali avstrijsko zakonodajno pravo. Apelacijsko sodišče tretje stopnje je bilo v Milanu.¹⁵ To je bilo najvišje italijansko sodišče, preko katerega je bila Istra že povezana z italijanskim sodstvom kot osma provinca. Istra je bila torej preko sodnega aparata že dejansko povezana z italijanskim kraljestvom, preko upravnega samo navidezno, kajti imela je svojo samostojno upravo, Magistrat.

Po ukazu cesarja Napoleona z dne 30. marca 1806 se je 1. maja 1806 Istra uradno priključila Italijanskemu kraljestvu, Eugène Beauharnais, podkralj Italijanskega kraljestva, je 9. aprila 1806 izdal odlok, ki je v nekdanjo Beneško republiko vpeljal ustavne zaione kraljevine Italije, ustavo iz Lyona, Code Napoléon, konkordat s papežem Pijem VI., organizacijo cerkvene administracije, denarno reformo, itd.¹⁶ Kraljestvu Italije je vladal kot kralj Napoleon, cesar Francozov. Okronan je bil 25. maja 1805 v Milanu z langobardsko kraljevsko krono. Njegov namestnik je bil podkralj Eugène Beauharnais. Oblast so še sestavljali konzulta, ministri in zakonodajni zbor. Vendar pa je kralj Napoleon zakonodajnemu zboru odvzel oblast s prepovedjo zasedanja (odredba 27. junija 1805).

V Koper je Code Napoléon prinesel naslednje novosti: civilno poroko, ki se je sklenila pred županom, zakonski par pa se je moral najprej obvezno civilno poročiti in nato šele, če je želel, tudi cerkveno; matično knjigo, ki jo je vodil župan in vanjo zapisoval rojstva otrok, poroke in smrti; odredbo, da se mora posest ob dedovanju razdeliti med vse dediče v enakem deležu in ne, da vse pripade prvorojencu, kot je bilo pod beneško republiko.

22. maja 1805 je kralj Italijanskega kraljestva, Napoleon, podpisal s papežem Pijem VII. konkordat, po katerem je sprejel katolicizem za državno vero. Po tem konkordatu je Napoleon dobil pravico imenovati škofe na območju svojega kraljestva. V Istri so bile ukinjene škofije v Pulju, Novigradu in Poreču. Tako je ostala samo škofija v Kopru na čelu s škofom Bonifacijem da Ponte.¹⁷ 8. junija 1805 je kralj Italije Napoleon izdal kraljevski dekret, s katerim so bili ukinjeni nekateri samostani v Kopru: dominikanski,

konventualski, sv. Klare, avguštinski in glagoljaški.¹⁸

V okviru finančne uprave Italijanskega kraljestva oziroma Istre so bili vpeljani novi davki: tako je bil na primer vpeljan osebni davek, ki so ga plačevali vsi državljani od petnajstega do šestdesetega leta starosti. Vpeljani so bili še davki na potrošniško blago, kot so vino, sol, tobak. Davek na tobak je na primer znašal četrtnino prodajne cene. V Italijanskem kraljestvu je bil vpeljan zemljiški davek, ki za Istro ni veljal zaradi njene revščine.¹⁹ Največja novost so bili koleki. Koleki so bili uradno potrjeno administracije o plačilu denarne pristojbine. Potrebni so bili za menice, razna trgovska potrdila, uradne dokumente, časopise, papir in igralne karte.²⁰

15. aprila 1806 je podkralj izdal odlok o delovanju sodišč, osebni svobodi, davkih in podelitvi kraljevskih regalov.²¹ Pravica do opravljanja odvetniške službe se je morala podrediti splošnim zakonom kraljestva. Fevdalna posestva so ostala v rokah lastnikov, ki so morali po novem odloku državi plačevati davke. Ostala je tudi fevdalna vezanost kmetov, ki so morali še vedno plačevati dajatve fevdalcem in, po novem, tudi davek državi. Napoleon je dal Istro kot kraljevski regal²² svojemu maršalu Jean-Baptistu Bessièresu. Dobil je naslov vojvoda Istre in s tem tudi pravico do ene petnajstine celotnega deželnega dohodka, kar je znašalo 100.000 frankov.

29. aprila 1806²³ je Napoleon v Parizu izdal zakon o novi teritorialni razdelitvi in upravi Italijanskega kraljestva. Namesto provinc so bili uvedeni departmaji, ki jih je bilo 22. Vodja departmaja se je imenoval prefekt. Imel je vso oblast v svojem območju, bil je tako imenovani mali Napoleon. Prefekte je imenoval Napoleon sam, in sicer za obdobje 10 let. Prefekt je izdajal odredbe in odloke za svoje območje. Usklajeval je politične in ekonomske reforme s takratnim družbenim stanjem svojega območja. 1. maja 1806 je bila v Kopru slovesna proslava priključitve Istre k Italijanskemu kraljestvu. Proslava se je pričela z izstrelitvijo topovske salve ob jutranjem svitu ter se nadaljevala v katedrali s petjem »Te Deum«. Od tam so se predstavniki nove oblasti napotili v državne urade, kjer so podpisali zaprisego o zvestobi Italijanskemu kraljestvu. Calafati je imel govor, v katerem je poudaril, kako so Istrani srečni, da so del Italije in da je Italija njihova prava domovina. Zvečer so bile ulice razsvetljene. Plesali so, pili in jedli. Bila je prava »istrska fešta«. Polnočne salve artilerije so potrdile, da je bila združitev uspešna.²⁴

Napoleon je hotel vedeti, kakšno je družbeno-politično in ekonomsko stanje v Istri. Za to nalogo je določil državnega svetnika Italijanskega kraljestva Bargnanija. V Koper je prišel julija 1806. Istrsko ljudstvo je bilo nezadovoljno s Calafatijem — »Robespierrom iz Kopra«.²⁵ Bargnani je pohvalil prefekta Calafatija v svojem poročilu 17. oktobra 1806 italijanskemu podkralju Beauharnaisu.²⁶

Sprememba administrativne uprave Istre²⁷ je bila izvedena spomladi leta 1807. Departma Istra je bil razdeljen na dva distrikta: na Koper, ki je imel 60.641

prebivalcev, in Rovinj z 28.615 prebivalci. Distrikt Koper je bil razdeljen na štiri kantone: Koper, Piran, Buzet in Poreč. Distrikt Rovinj pa na tri kantone: Rovinj, Vodnjan in Labin. Ti kantoni so bili nadalje razdeljeni na 22 občin. Spremenjena je bila tudi sodna uprava.²⁸ Ostalo je samo apelacijsko sodišče, ki se je preimenovalo v »Corte di Giustizia civile e criminale«. To je bilo najvišje sodišče v departmaju. Predsednik tega sodišča je bil Nicolò Baseggio, generalni prokurator pa Francesco Venier. Po poklicu sta bila odvetnika. Nižja sodišča so bila v glavnih mestih kantonom. Imenovala so se mirovna sodišča. Na čelu mirovnih sodišč je bil mirovni sodnik, ki je reševal vsakdanje probleme kot na primer medsebojne spore in prepire glede plačevanja davkov, itd. V koprskem kantonu je bil mirovni sodnik Alessandro Gavardo.²⁹ V Kopru je bilo še dodatno ustanovljeno trgovsko sodišče. Posledica kontinentalne blokade proti Veliki Britaniji v tem obdobju je bilo tihotapljenje angleškega blaga, ki je potekalo tudi preko koprskega pristanišča. Trgovsko sodišče je razsojalo o zaplembi britanskih ladij, obsodbah koprskih trgovcev zaradi tihotapljenja in o požigu angleškega blaga. Občina Koper je imela svojega župana, ki je bil plemiškega porekla: grof Giovanni Totto in občinski svet. Imenovanje župana je bilo poverjeno italijanskemu podkralju. Koper je imel še distriktni svet, svet prefekture in departmajski svet. Departmajski svet je bil ustanovljen s podkraljevim odlokom 22. decembra 1807.³⁰ Sestavljen je bil iz tridesetih članov, ki jih je imenovala italijanska vlada po Calafatijevem predlogu, ki je bil predsednik sveta. Podpredsednik je bil Giannandrea dalla Zonca³¹. Najpomembnejši člani istrskega departmajskega sveta so bili: Carli Rubbi, pisatelj, plemič Besenghi, Constantini, zdravnik, Franceschi in Polesini, zgodovinarja, Bembo, plemič, Vergottini, pravnik, in Battiala, pravnik.³² 6. marca 1808 je Calafati prvič slovesno odprl departmajski svet z govorom proti nekdanji beneški oblasti in poudaril, da je vsa ta stoletja izkoriščala in ropala Istro, ki je tako postala osiromašena, ter nadaljeval, da je Istra bogata dežela z milo klimo, zdravim zrakom, dobrim sadjem, gozdovi, bogatimi rudniki, možnostmi ribolova in pridobivanja soli ter čudovitimi pristanišči.³³

12. decembra 1806 je prišla v veljavo celinska zapora v Italijanskem kraljestvu in s tem tudi v Istri, kjer je povzročila gospodarsko krizo. Celinska zapora je pomenila, da je vsaka trgovina z britanskim blagom prepovedana. To blago so zaplenjevali. Toda tudi Britanci so z odredbo 7. januarja 1807 uvedli zaporo francoskih luk za nevtralne ladje, ki se v primeru neupoštevanja odredbe zaplenijo. Britanske in ruske ladje so napadale italijanske in francoske ladje na Jadranu in s tem preprečevale pomorsko in trgovsko zvezo z Istro. Tako je ostala samo slaba cestna povezava preko avstrijskega ozemlja »Tržaške province«. To je bilo urejeno s sporazumom, ki ga je podpisal francoski ambasador, general Andréossy z avstrijsko vlado na Dunaju, aprila 1806.³⁴ Tudi znotraj Istre je bila cestna povezava zelo slaba, kajti v času Beneške repu-

blike je bila razvita predvsem priobalna plovba za povezavo med istrskimi mesti.

7. julija 1807 je bil podpisan mirovni sporazum med francoskim cesarjem Napoleonom in ruskim carjem Aleksandrom. To je sprožilo v Kopru »vzklik miru«! Na čast tega miru je Petronio napisal odo, kjer je Napoleon edina osebnost, zaslužna za ta mir.

LA PACE

GENIO DI PACE sulle bianche piume

Piega il volo a Tilsit e la discende,

E scintillante di celeste lume

Pace, gridando, ambe le palme stende.

FESTECCIANDOSI

IN CAPODISTRIA

LA PACE DI VIENNA

SEGNATA IL 14 OTTOBRE MDCCCIX.

SONETTO

DEDICATO ALL' EGREGIO

SIG. ANGELO CALAFATI

PREFETTO DELL' ISTRIA

CAVALIERE DEL R. ORDINE DELLA CORONA DI FERRO

E BARONE DEL REGNO.

Appena il Cielo di vermiglia luce
L'Alba tingea del sospirato giorno (*)
Che tai forme spargeva a me d'intorno
Il Dio de' sogni condottiero e duce;

Dalla parte ove il Sol spunta e riluce,
Il GRANDE in trono di maestate adorno
Pareami di veder; stretto contorno
Facearvi i Genj, cui Virtù produce;

Quando (oh prodigio non ancor secondo!)
La Dea di Pace, e del saper maestra,
Giù per l'Iride scese in terra apparve:

Indi al GRANDE appressossi, e di secondo
Ulivo un scerto la sacra destra
Sul crin gli pose, e in un baleno sparve.

(*) 14 ottobre 1809.

In attestato di profonda venerazione
GIUSEPPE AUGERINI M. F.

CAPODISTRIA, dalla Stamperia Dipartimentale di G. Sardi.

Oda Angelu Calafatiju (Pokrajinski arhiv Koper)

*Delle vittorie il sanguinoso Nume
Che fido accampa sotto franche tende,
All'atto, al grido, fuor di suo costume,
L'ire raffrena e il ferro ostil sospende.*

*Il GENIO intanto di palladia fronda
Al GRANDE, AL PRIMO ornar tenta la chioma,
Ma il vieta il folto all'ôr che la circonda.*

*L'EROE, raccolto in suo pensier profondo,
Comosso ai danni di tant'oste doma,
Sorrìde al GENIO e dona PACE al mondo.*³⁵

Na območju Istre je v tem času delovala tudi protozidarska loža.³⁶ To ložo je ustanovil francoski polkovnik Gillet maja 1806. V začetku je pripadala francoskemu protozidarstvu — Velikemu Orientu iz Pariza. Ko je bila Istra priključena Italijanskemu kraljestvu, se je preimenovala v »Grande Oriente d'Italia«, njen znak je bil »dell'Ulivo del Levante«. Center te lože je bil v Milanu. Pripadala je škotskemu redu, njen zaščitnik je bil sv. Jožef iz Škotske. Prvi vse-mogočni predstojnik je bil inženir Benedetto Petronio. Člani lože so bili predvsem vladni uslužbenci, trgovci, inženirji, zdravniki in tržaški Židje.³⁷

Dve tretjini istrskega prebivalstva sta bili proavstrijsko usmerjeni. To je bil najnižji sloj prebivalstva: kmetje, ki so bili predvsem slovenske in hrvatske narodnosti, in najvišji sloj, koprski aristokracija in plemstvo, kot na primer: Grisoni, Boris, Fini, Brutti, Tutto, Tacco, Verzi, Gravisi, De Belli, De Manzini, Lugnani, Combi in Vittori.³⁸ Zbirali so se v kulturnem društvu, ki ga je vodil Agostino Carli-Rubbi. Očitati so francoski vladi, da jih je privedla v revščino z visokimi davki na imetje in proizvodnjo. Bili so nasprotniki vojaške konskripcije, ker jim je pobrala najboljše roke za delo na poljih. Francoski vladi so tudi očitali, da ni mogoče več pluti in trgovati med obalnimi istrskimi mesti, da jim nihče ne pomaga ob raznih naravnih nesrečah, kot sta suša in toča, tako kot v časih Beneške republike in Avstrije, ko so jim dajali pomoč v hrani in denarju. Antonio Carpaccio iz rodbine nekdanjega slavnega beneškega slikarja Vittorja Carpaccia (1465—1526), je bil ognjevit privrženec Avstrije. Dejal je svojemu Kopru »prekleta domovina« zaradi privrženosti mesta francoskim idejam. Napisal je sonet »'All' Italia nel' anno 1806« v katerem izraža sovraštvo do Italije, ker se je prodaja Napoleonu, tiranu, okupatorju naših dežel.³⁹ Z Napoleonovim odlokom 31. maja 1806 je bil ustanovljen kraljevski istrski bataljon.⁴⁰ Glavni organizator je bil prefekt Calafati. V vseh večjih krajih je bil organiziran nabor. V poštev so prišli moški med 18. in 30. letom starosti. Služenje vojaškega roka je trajalo 5 let v miru in ves čas trajanja vojne.

Bil je sestavljen iz orožnikov, lovcev in konjenice, vsega skupaj 660 vojakov. Glavni štab je bil v Poreču. Junija 1807 je bila ustanovljena istrska Nacionalna straža (garda).⁴¹ Ta je morala ščititi prebivalstvo pred kriminalom, tihotapstvom in vohunjenjem, šči-

titi obalo pred tujimi napadalci. Zelo razširjeno je bilo tihotapljenje angleškega kolonialnega blaga, ki je bilo zelo cenjeno in ga je bilo moč najti v vsaki bogatejši hiši. Tržaški policijski komisar Sardegna je imel v Istri tri vohune: zdravnika Giacoma Muzzia, meniha Gabriellia in Serafina Cacicha Miasucha, kapelnika v istrskem bataljonu. Tako je bila avstrijska oblast na Dunaju obveščena o vseh dogajanjih v Istri.⁴²

Koper je kot glavno mesto departmaja štel 4779 prebivalcev.⁴³ V mestu je bila večina italijanskega prebivalstva, ki je imelo vso oblast, okoliške vasi pa so bile slovenske. Občan Koprja je lahko postal vsakdo, ki je živel v mestu najmanj eno leto. Vse občine v Italijanskem kraljestvu so imele enake davke, pravice in dolžnosti. Statut občine Koper je bil enakovreden statutom ostalih občin Italijanskega kraljestva. To je bilo obdobje prvega romantičnega prebujenja italijanskega prebivalstva, ki se je začelo zavdati svoje nacionalne pripadnosti in je bilo zato navdušeno nad priključitvijo k Italijanskemu kraljestvu. Navdušeno je bilo tudi nad cesarjem Napoleonom, osvajalcem in prinašalcem novih idej. Največ privrženec novih idej je bilo iz srednjega sloja. To so bili odvetniki, zdravniki in posamezniki iz vrst nobilitete — »beneški demokrati in komunarji« Bili so intelektualno razgledani in sposobni in zato tudi na visokih službenih mestih. Prvi med njimi je bil istrski prefekt Angelo Calafati (1765—1822). Rodil se je na Hvaru 12. aprila 1765 v stari beneški družini. Oče Antonio je bil odvetnik in temu poklicu se je posvetil tudi sin Angelo. Končal je študij prava na univerzi v Padovi. V času Beneške republike je služboval na Hvaru in Benetkah. Leta 1798 se je preselil v avstrijski Koper, kjer je bil župan, odvetnik in predsednik apelacijskega sodišča. V istem letu se je 21. junija poročil z Mariano, hčerko koprškega zdravnika Urbana Leona iz družine Cadamura in tako postal član te ugledne družine.⁴⁴ Grof Giovanni Tutto (1762—1830) je bil član koprške nobilitete v času Beneške republike, industrialec s kožami, avstrijski uslužbenec, koprski župan v času italijanskega kraljestva, Ilirskih provinc in avstrijske restavracije.⁴⁵ Inženir Benedetto Petronio je bil v času Avstrije (1797—1805) upravitelj fontikov in mlinov na reki Rižani.⁴⁶ Bil je inženir oziroma inšpektor dela, vodà, mostov in cest v Magistratu. Postal je idejni vodja protozidarske lože ter pesnik propagandist.

Za izkorenitev nepismenosti v Istri so Francozi vpeljali šole. Osnovne šole so bile v glavnem italijanske, toda v bližnjih vaseh so zagotovo uporabljali slovensščino, ker je bila večina prebivalstva slovensko. Osnovne šole so bile v načelu obvezne za vse plasti prebivalstva. Obstajale so tudi poklicne šole kot na primer za kirurgijo, babištvo in lekarništvo. Novembra 1807 je bil ustanovljen licej v Kopru.⁴⁷ V poklicnih šolah in liceju so kot učni jezik uporabljali italijanščino in francoščino.

V začetku so bili privrženec Francozov tudi trgovci in obrtniki, toda zaradi celinske zapore se je njihovo število zmanjšalo. Med njimi sta bila najbolj znana

trgovca Cadamura Morgante in Pietro Favento. Večina prebivalcev v Kopru in okolici se je ukvarjala s kmetijstvom, okoli 85 %, administracije je bilo okoli 10 %, trgovcev, pomorcev, obrtnikov in drugih pa 5 %.

Kmetijstvo je zadovoljevalo predvsem lastne potrebe, kajti razmere niso omogočale trgovanja. Glavna pridelka sta bila vino in olivno olje. V začetku so vino še izvažali, toda Calafati je na vino uvedel 100 % davek, tako da je še ta trgovina zamrla. V okolici mesta so bili veliki vrtovi, v katerih so pridelovali zelenjavo in sadje. Zaradi pomanjkanja žita je v letih 1805/6 razsajala velika lakota. V časih Beneške republike in Avstrije so morali žito uvažati, kajti lastna letna proizvodnja je zadovoljila komaj polovico potreb. Francoska oblast pa je začela uvajati novo poljedelsko kulturo — krompir in tako potešila lakoto istrskih ljudi. Koprski aristokrati so imeli večino zemlje v okolici mesta, ki so jo dajali v najem revnejšim prebivalcem — kolonom. Le-ti so morali oddati 1/4 svojega pridelka oziroma ustrežno denarno protivrednost. Nekatere aristokratske družine so imele svoja fevdalna posestva na istrskem podeželju. V Istri je bilo 11 fevdalnih posestev. Edina koprška aristokratska družina, ki je imela fevdalno posest, je bila družina Graviši, ki je imela Pietrapeloso⁴⁸ blizu Buzeta in Barbano.⁴⁹

Razvila se je buržoazija administracija, in sicer v državni upravi, v gospodarstvu, itd. Delo administracije so določala natančna navodila,⁵⁰ ki so obsegale prav vse: od dela praktikanca pa do samega prefekta ter tudi poslovanje prefekture s prebivalci. Za to poslovanje so bili predpisani enotni obrazci za celotno Italijansko kraljestvo. Ustanovljena je bila registraturna služba, ki je skrbela za registracijo vseh teh dokumentov. Vse so vlagali v arhiv, kjer je bilo gradivo urejeno po posameznih področjih. Arhiv je bil vsem na razpolago in če je kdo potreboval kakšen dokument, je lahko dobil kopijo. Administrativne službe je plačevalo finančno ministrstvo Italijanskega kraljestva. Gospodarstvo je bilo v Istri slabo razvito. V času Beneške republike sta bili glavni gospodarski panogi v Kopru trgovina in pomorstvo, v okviru italijanskega kraljestva pa sta nazadovala zaradi celinske zapore.

Obrtništvo je bilo slabo razvito in je zadovoljevalo samo lokalne potrebe. Italijanskemu kraljestvu je primanjkovalo soli, zato so v Istri povečali njeno proizvodnjo, kar je uspelo z novo organizacijo. Ustanovili so deputacijo, to je bila uprava koprskih solin, ki so jo sestavljali potestat, dva svetnika (savio) in 8 predstavnikov od tridesetih največjih lastnikov solin. Tako se je proizvodnja soli povečala in je bila večja kot v avstrijskem obdobju (1797—1805). V Kopru je bilo veliko skladišče tobaka, ki je prihajal iz turške Makedonije in Albanije. V tistem času so poznali mnogo vrst in mešanic tobaka: Albania Gialla, Padovan Sopraffin, S. Giustina, Monttagna Rappato, Presburgo, Granetta, Tre Re, Tacchia in Foglia Seghedin. V sklopu tega skladišča je bila tudi prodajalna. Davek

na ceno tobaka je bil 25 %, tako da je bil tobak dostopen vsakemu državljanu. Prodajali so ga v velikih količinah. Sol in tobak sta bila monopola Italijanskega kraljestva.

Avstrijci so razglašali v svet, da v Istri razsaja lakota, da so ljudje postali revni zaradi zastoja trgovine in pomorstva. Zato so s kraljevskim odlokom 21. septembra in 21. decembra 1807 ustanovili »Družbo za miloščine« (Le Congregazioni di Carità), ki je delovala po navodilih italijanskega notranjega ministra. V Istri je obstajalo 12 takih ustanov za miloščine: v Kopru, Miljah, Piranu, Umagu, Poreču, Motovunu, Grožnjanu, Bujah, Buzetu, Rovinju, Pulju in Labinu. Prefekt Calafati je bil predsednik te družbe, člani koprške družbe pa so bili prefekt Calafati, škof Bonifazio da Ponte, župan Tutto in gospodje Manzoni, Andrea Tagliaferro, Bonomo Bratti, Pietro in Antonio Scher. Ustanovljene so bile tudi ubožnice — Ospitali, kjer so slasboumni, starci in pohabljeni lahko prespali in dobili hrano. Potepuhe so pošiljali na prisilno delo. V Istri so bile štiri take ustanove za prisilno delo.⁵¹

V času Calafatijevega vladanja je mesto spremenilo svojo podobo. Porušili so obzidje in okoli mesta zgradili cesto. Na Belvederu⁵² so nasadili drevesa. Obnovili so vojaško trdnjavo Musella, ki je služila obrambi mesta. Prebivalci so bili najbolj hvaležni Calafatiju, da je mesto oskrbel z vodo. V čast so mu napisali posvetilo na vodnjak: »Angelo Calafati/C. Istriae, praefectus qui singulare Ductus benevolentia erga hoc oppidum aquis identidem et salubribus semper destitutum. Hunc, fontem, suasit, consilia, opibusque emnibus, perficiendea curavit, sindicuss ative Populus in G.A.T.P.R./A MDCCCIX FEBRUAR.⁵³ Začeli so izsuševati tudi koprsko močvirje, ki je bilo leglo malarije. Za to delo je dobil Calafati 100.000 beneških lir od vlade Italijanskega kraljestva.⁵⁴

21. septembra 1808 je izdal Napoleon v okviru Italijanskega kraljestva Sedmi statut, ki je določeval nove plemiške naslove: princ, vojvoda, grof, baron in vitez, ki so bili dedni. Dobivali so jih vsi zaslužni člani uprave. Stari plemiški naslovi se niso več upoštevali. V lokalni upravi so dobili novi plemiški naslov »baron« predstavniki departmajskih svetov, člani višjih sodišč, škofi in župani. Za uspešno vodenje Istrskega departmaja je Napoleon 8. oktobra 1809 imenoval prefekta Calafatija za barona Italijanskega kraljestva. Njegova letna renta je znašala 15.000 lir.⁵⁵

Obdobje od 10. aprila do 12. julija 1809, ko je bilo podpisano premirje v Znojmu med Avstrijo in Francijo, oziroma obdobje do mirovne pogodbe 14. oktobra 1809 v Schönbrunu na Dunaju je čas V. koalicijske vojne proti Franciji. V tem času je Avstrija zasedla Istro. Okupacija je trajala od 13. aprila do 23. maja 1809 in v tem času so Avstrijci prefekta Calafatija poslali v internacijo v mesto Komorn na Ogrsko.⁵⁶ Avstrijci so najprej ustanovili Civilni komisariat, ki ga je vodil baron Giovanni Floriano de Longo Liebenstein, obenem pa je avstrijska vlada takoj poslala

v Koper tudi svojega zastopnika grofa Alessandra Németha kot vršilca dolžnosti cesarsko-kraljevske intendance Istre.⁵⁷ S petimi odloki je ukinil francosko upravo, davke in celinsko zaporo. Vendar je francoska vojska na čelu z generalom baronom Schiltom okupirala Trst in 23. maja 1809 je zavzela tudi Koper. Calafati se je vrnil z Ogrskega in občina Koper mu je posvetila alegoričen sonet. Prvi verz soneta izraža katolično stanje Kopra v času avstrijske okupacije, ostali verzi pa izražajo Calafatijevo sposobnost vodstva in priljubljenost med ljudstvom.⁵⁸ Prefekt Calafati je takoj izdal odlok, s katerim je ukinil avstrijski okupacijski sistem. S tem aktom je ponovno stopila v veljavo prejšnja italijanska uprava in oblast.⁵⁹

V ustanovitvenem dekretu Ilirskih provinc, ki je bil podpisan 14. oktobra 1809 v Schönbrunu na Dunaju, ni bilo omenjeno ime Istre. Zato so Istrani sodili, da so še vedno del Italijanskega kraljestva. Toda Trst je bil v ustanovitvenem dekretu omenjen. Italijanskemu kraljestvu ga niso priključili zaradi gospodarskih vzrokov, zaradi konkurence beneškemu pristanišču, ki je bilo glavno italijansko pristanišče. Napoleon se je zavedal problematike državnih mej iz časa, ko je bila Istra del Italijanskega kraljestva, Trst pa avstrijski, kar je povzročilo probleme v istrskem gospodarstvu. Tako je maršal Marmont⁶⁰ januarja 1810 obvestil prefekta, da je po dekretu, ki ga je izdal Napoleon 25. decembra 1809⁶¹ tudi departma Istra priključen k Ilirskim provincam. Calafatiju in proitalijanski buržoaziji to ni ustrezalo, ker je italijanska skupnost postala manjšina v okviru Ilirskih provinc. Calafati se je pritožil v Milanu, italijanskemu pod-

kralju Eugènu, ta pa je posredoval pri Napoleonu, vendar zaman. Napoleon je odgovoril, da je Istro priključil Ilirskim provincam zaradi gospodarskih in vojaških razlogov. 6. januarja 1810 je umrl koprski škof Bonifazio da Ponte in po njegovi smrti je Napoleon ukinil koprsko škofijo, ki se je združila s tržaško škofijo, kajti po Napoleonovem ukazu je vsaka provinca imela le eno škofijo.⁶² Calafati je opravljal funkcijo intendanda Istre v Kopru. To je bilo obdobje dvovladja: uprava je bila še iz Italijanskega kraljestva, oblast v Ilirskih provincah s središčem v Trstu pa nova. Italijanska Istra s središčem v Kopru je bila priključena Ilirskim provincam z Marmontovim odlokom 7. septembra 1810, ki je stopil v veljavo 1. oktobra 1810. S tem odlokom je bila ukinjena prefektura Istra, finančna intendantca in podprefektura v Rovinju.⁶³ 19. januarja 1810 je Napoleon izdal odlok, po katerem so istrske soline in gozdovi pripadali Italijanskemu kraljestvu.⁶⁴ Ta korak je bil napravljen s posredovanjem podkralja Eugèna Beauhamaisa zaradi pritožbe Benetk o pomanjkanju surovinske baze. Maja 1810 je istrska delegacija odpotovala v Pariz. Sestavljali so jo prefekt Calafati z ženo Mariano in hčerko Ano z zaročencem Bartolomeom Cadamuro — Morgantejem in dva francoska vodiča Antoine in François. Od Kopra do Pariza so se vozili s kočijo. V Pariz so prispeli 14. junija 1810. 25. julija 1810 je avstrijski ambasador priredil ples v čast cerkvene poroke Napoleona z Marijo Luizo (11. 3. 1810). Na plesu je izbruhnil požar, v katerem je bil Calafati hudo ranjen, žena in hči pa sta umrli.⁶⁵ Istrska delegacija je prišla na sprejem k cesarju Napoleonu z vprašanjem,

Portret odvetnika Angela Calafatija,
Archeografo Triestino vol. XVIII,
XIX Trieste 1952/53

zakaj Istra ne more biti več del Italijanskega kraljestva, vendar ni dosegla nobene spremembe.⁶⁶

30. junija 1811 je generalni guverner Ilirskih provinc Bertrand izdal ukaz, da so ukinjene vse stare intendance, tudi tista v Kopru, ki je bila podrejena direktno svoji provincialni intendanci v Trstu. 18. septembra 1811⁶⁷ se je z Napoleonovim dekretom odcepil od Hrvaške Kanton Pazin in se priključil Istri. Ta priključitev je bila posledica Bertrandove študije o boljši cestni povezavi z Istro. Napoleon je razmišljal o zavstavitvi italijanskega nacionalizma v Istri, zato je dovolil priključitev Pazinske grofije. Tako je bila celotna Istra združena pod isto upravo: nekdanja beneška Istra, avstrijski Trst in Pazinska grofija. Istrska provinca (intendencia) je bila upravno razdeljena na štiri distrikte: Koper, Gorica, Rovinj in Trst.⁶⁸ Koprski distrikt je upravljal subdelegat odvetnik Giacomo Benini.⁶⁹ Na to mesto ga je imenoval cesar Napoleon. Podrejen je bil ukazom istrskega intendanta Arnaulta. Njegova naloga je bila nadzorovanje nižjih oblasti: župana Tottoja in občinskega sveta ter obveščanje Arnaulta o vseh dogajanjih v distriktu. Distrikt Koper je bil razdeljen na tri kantone: Koper, Piran in Buzet, to so bili sodni okraji. Vsak kanton je imel svojega mirovnega sodnika z dvema suplencama in pisarja. Mirovni sodnik je razsojal o manjšem, vsakdanjem kriminalu. V Kopru je bil za mirovnega sodnika postavljen odvetnik Gavardo.⁷⁰ Vso to administracijo je imenoval generalni guverner na predlog generalnega komisarja pravosodja. Največje sodne probleme so imeli z izterjatvijo davkov. Koprski distrikt se je upravno delil na naslednje občine:⁷¹ Koper, Izolo, Milje, Novigrad, Piran, Buje, Grožnjan, Umag, Buzet, Draguč in Oprtalj. Upravo koprške občine so sestavljali župan in občinski svet, ki je bil imenovan 2. januarja 1812 v sestavi: Totto (župan), Favento Pietro (tajnik), de Theiysl Niccolò, del Tacco Andrea, Brutti Barnabo, Grisoni Francesco, de Rin Bortolo, Eladin Bortolo, Girolamo Gravisi, del Tacco Marco Antonio, Pegan Steffano, Gallo Francesco, Vittori Pietro, Gravisi Elio, Garzolini Francesco, Bernardelli Pietro in Almerigatto Giacomo.⁷² 2/3 članov občinskega sveta je izhajalo iz benečanske nobilitete, ostali pa so bili odvetniki. Te uradnike je imenoval generalni guverner Bertrand na predlog generalnega intendanta Chabrola. Župan je imel v občini izvršilno oblast, občinski svet pa je bil posvetovalni organ z naslednjimi nalogami: posvetovanje o občinskem proračunu, ki ga je predložil župan, defenitivno potrdil pa subdelegat; urejanje gozdnih in pašnih pravic; urejanje razdelitve del za vzdrževanje in popraviljanje posestev, ki so bila dana v najem prebivalcem za določeno obdobje; izražanje mnenj o posebnih in lokalnih potrebah občine, o najemanju posojil in o občinskih dokladah.

Koper je v času Ilirskih provinc izgubil vlogo političnega, gospodarskega in kulturnega središča Istre. Število prebivalcev je upadlo pod 4000. Med drugim se je spremenila struktura prebivalstva. Z ukinitvijo prefekture, finančne intendance, departmajskega in

distriktnega sveta ter trgovskega in apelacijskega sodišča se je zmanjšalo tudi število administracije. Večina koprškega prebivalstva se je izselila na istrsko podeželje, kajti tam so bili pogoji preživljanja lažji. Vzrok temu je bila kontinentalna blokada, s katero se je drastično zmanjšalo pomorstvo in trgovina. Koprsko gospodarstvo in trgovina sta nazadovala tudi zaradi Trsta. Najpomembnejša gospodarska panoga je bila solinarstvo, toda soline so bile v lasti italijanskega kraljestva,⁷³ »Reggia Imperiale della divisione di Fiume«. Zaradi italijanskega monopola je tudi proizvodnja soli upadla. V sklopu solin so odprli prodajalno, ki je prodajala sol v manjših količinah za potrebe lokalnega prebivalstva Istre in Kopra. Koprski solinarji so sol tihotapili v »slovenske« predele Ilirskih provinc.⁷⁴ Konec 18. in v začetku 19. stoletja je bila v Franciji, na Siciliji, v Toskani in Španiji precej razširjena industrija pridelovanja tanina in roja.⁷⁵ Ko pa je Francija izgubila Sicilijo in Španijo — dve največji pridelovalki tanina — je francoska oblast uvedla to industrijo v Ilirske province, in sicer v Istro in Dalmacijo. Center te industrije je bil Trst, v Kopru pa je bilo zbirno mesto za roj. Ta industrija je bila namenjena izvozu v Francijo, ki pa zaradi kontinentalne blokade po morju ni bil mogoč.

Politična in kulturna propaganda v Kopru sta stagnirali. Delovanje prostozidarske lože »Grande Oriente d'Italia« je bilo zelo tajno, ker je delovala kot proitalijanska stranka. Njihov cilj je bila združitev Istre z Italijanskim kraljestvom.⁷⁶ V Kopru je bila ukinjene Sardijeva tiskarna in Sardi je postal direktor centralne tiskarne Ilirskih provinc, namesto koprške pa je bila ustanovljena Weissova intendantska tiskarna v Trstu. Tiskala je časopisa »L'Osservatore Triestino« in »Télégraphe Officiel des Provinces Illyriennes«, ki jih je imela naročena koprška aristokracija.⁷⁷ Vsako leto so morali slaviti cesarjev rojstni dan 15. avgusta, rojstvo Napoleonovega sina, rimskega kralja, medene tedne cesarja Napoleona in cesarice Marije Luize. Vsi ti dnevi so bili razglašeni za državne praznike, ki so poveličevali cesarja Napoleona. Dokler sta Napoleona spremljali bojna sreča in moč, je imel privržence med koprskim prebivalstvom, čeprav je bila njegova politika tiranska, kar se je kazalo v visokih davkih in kontinentalni blokadi. Vendar se je mnenje koprskih bonapartistov kaj kmalu spremenilo, ko se je začel po Evropi širiti glas o francoskem polomu v Rusiji. Ostalo prebivalstvo Kopra pa je po vsem tem ostalo nezainteresirano in hladnokrvno. To situacijo je izkoristila proavstrijska stranka, ki je začela širiti propagando — lepe spomine po Avstriji in obljube, da bo prinesla zlato obdobje oziroma vsaj mirno in bogato življenje.⁷⁸

Avstrijci so 12. septembra 1813 oblegali Koper pod vodstvom stotnika Lazareviča ob pomoči dveh angleških bojnih ladij. Mesto se je predalo domala brez boja. Za predstavnika avstrijske oblasti so postavili nekdanjega župana Totta. Avstrijski general Nugent, vojaški poveljnik province Istre, je obiskal Koper še istega dne in 23. septembra 1813 je potrdil deželno

komisijo Istre, ki jo je kot predsednik vodil grof Totto, sestavljali pa so jo še grof Benedetto Polesini iz Poreča, grof Niccolò Battiola iz Labina in sekretar komisije Giovanni Francesco Fachinetti iz Vižinade.

OPOMBE

1. Pokrajinski arhiv Koper (PAK): Družinski fond Gravisi, arhivska enota (a.e.) 12 — 1. — 2. L'Osservatore Triestino 12 junij 1797/št. 47. — 3. Mir je bil podpisan v Passerianu pred kosilom; datiran je pa s Campoformijem, kjer je bilo dogovorjeno za podpis; Memorie di Marmont, Milano 1857, str. 146. — 4. Giovanni Quarantotti: Trieste e l'Istria nell'eta napoleonica, Firenze 1954, str. 130. — 5. G. Quarantotti: idem, str. 131. — 6. G. Quarantotti: idem, str. 132. — 7. Janez Kramar: Zgodovina Kopra, Jadranski kolendar 1969. — 8. B. Benussi: L'Istria nei suoi due millenni di storia, Trieste 1924, str. 422. — 9. G. Quarantotti: idem, str. 144. — 10. B. Benussi: idem, str. 146. — 11. G. Quarantotti: idem, str. 145. — 12. G. Quarantotti: idem, str. 135. — 13. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 38. — 14. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 11. — 15. G. Quarantotti: idem, str. 144. — 16. G. Quarantotti: idem, str. 147. — 17. G. Quarantotti: idem, str. 146. — 18. Vjekoslav Štefanić: Glijagoljaši u Kopru (1467—1806). Starina, knjiga 46, Zagreb 1956, str. 238. — 19. Elio Apih: Consigliere Bargnani, Atti vol. XII. Trieste—Rovigno 1982. — 20. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 79. — 21. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 11. — 22. G. Quarantotti: idem, str. 151. — 23. G. Quarantotti: idem, str. 148. — 24. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 11. — 25. Giovanni Netto: Organizzazione e vita nell'Istria napoleonica, Atti e memorie, Trieste 1984, str. 338. — 26. G. Quarantotti: idem, str. 150. — 27. G. Quarantotti: idem, str. 158. — 28. G. Quarantotti: idem, str. 161. — 29. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 18. — 30. G. Quarantotti: idem, str. 169. — 31. Pietro Stancovich: Biografia degli uomini distinti dell'Istria, vol. III. Trieste 1829, str. 191. — 32. G. Quarantotti: idem, str. 170. — 33. Maria Ranieri Cossar: L'avvocato Angelo Calafati, prefetto, barone ed intendante napoleonico, Archeografo Triestino vol. XVIII, XIX Trieste 1952/53, str. 62. — 34. G. Quarantotti: idem, str. 155. — 35. PAK: Družinski fond a.e. 44. — 36. Attilio Tamaro: La loggia massonica di Capodistria (1806—1813), Atti e memorie XXXIX., Pula 1927, str. 92. — 37. A. Tamaro: idem, str. 97. — 38. A. Tamaro: idem, str. 116. — 39. A. Tamaro: idem, str. 101. — 40. G. Quarantotti: idem, str. 163. — 41. G. Quarantotti: idem, str. 165. — 42. A. Tamaro: idem, str. 157. — 43. E. Apih: idem, str. 262. — 44. R.M. Cossar: idem, str. 46. — 45. PAK: Družinski fond de Totto a.e. 5. — 46. PAK, Občinski arhiv Piran: Doba avstrijske provizorne vlade (1797—1806), škatl. 3. — 47. G. Quarantotti: idem, str. 167. — 48. E. Apih: idem, 266. — 49. PAK: Družinski fond Gravisi a.e. 7. — 50. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 45. — 51. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 45. — 52. Današnje nabrežje Patriceje Lumumbe. — 53. R.M. Cossar: idem, str. 67. — 54. PAK: Družinski fond de Bello a.e. 2. — 55. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 30. — 56. R.M. Cossar: idem, str. 67. — 57. G. Quarantotti: idem, str. 183. — 58. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 45. — 59. G. Quarantotti: idem, str. 184. — 60. Napoleon ga je z dekretom 25. 10. 1809 imenoval za prvega generalnega guvernerja Ilirskih provinc. — 61. G. Quarantotti: idem, str. 248. — 62. G. Quarantotti: idem, str. 249. — 63. G. Quarantotti: idem, 260. — 64. G. Quarantotti: idem, str. 249.

— 65. R.M. Cossar: idem, str. 70. — 66. G. Quarantotti: idem, str. 269. — 67. G. Quarantotti: idem, str. 279. — 68. Arhiv SRS: fond Intendant za Istro, f. 1, Personalne zadeve/Uslužbenci subdelegacij. — 69. G. Quarantotti: idem, str. 277. — 70. Arhiv SRS: fond Subdelegat v Kopru (1809—1813), f. 1, Sodstvo. — 71. Arhiv SRS: fond Intendant za Istro, f. 1, Personalne zadeve/Uslužbenci subdelegacij. — 72. Arhiv SRS: fond Intendant za Istro, f. 1, Personalne zadeve/Uslužbenci subdelegacij. — 73. G. Quarantotti: idem, str. 249. — 74. PAK: Družinski fond Cadamuro a.e. 56. — 75. Arhiv SRS: fond Intendant za Istro, f. 1, Personalne zadeve/Uslužbenci trgovinske komore/Informacije in priporočila. — 76. A. Tamaro: idem, str. 141. — 77. Nekaj številok obeh časopisov ima Domoznanstveni oddelek Osrednje knjižnice Srečka Vilharja v Kopru. — 78. G. Quarantotti: idem, str. 234.

SOMMARIO

CAPODISTRIA ALL' EPOCA DI NAPOLEONE (1805/6—1813)

Gorazd Marušič

Il 5 giugno 1797 segna una svolta nella storia di Capodistria, è infatti il giorno in cui il popolo si solleva contro i nobili, accusati di complicità con l'Austria alla caduta della Repubblica di Venezia. Con l'armistizio di Leoben del 18 aprile 1797 l'Austria aveva concesso il Belgio e la Lombardia alla Francia in cambio dell'Istria, della Dalmazia e del Veneto. Le truppe austriache entrarono a Capodistria il 10 giugno 1797 instaurandovi il loro potere che si mantenne sino al nuovo conflitto franco-austriaco del 1805.

Dopo le sconfitte subite dall'esercito austriaco ad Ulma e Slavkov, il 21 novembre 1805 i francesi fanno il loro ingresso a Capodistria. In città viene costituito un governo istriano provvisorio, composto da Angela Calafati, Nicolò del Bello e 4 rappresentanti dei nobili. Con la pace di Bratislava del 26 dicembre 1805 la Francia ottiene anche formalmente l'ex Istria veneta. La Dalmazia e il Veneto. Il primo maggio 1806 l'Istria viene ufficialmente annessa al Regno d'Italia ed inclusa nel suo sistema sociale, politico ed economico: entrano in vigore la legislazione francese, la Costituzione di Lione, il Codice napoleonico, il nuovo ordinamento ecclesiastico, ecc. L'avvocato Angelo Calafati diventa prefetto dell'Istria. Il podestà Giovanni Totto governa Capodistria coadiuvato da un consiglio comunale, ed in città trovano sede anche i consigli distrettuale, di prefettura e dipartimentale. Al posto dell'antico Tribunale criminale e d'appello venne istituita una Corte di Giustizia e criminale.

Circa 1/3 degli abitanti della città — e soprattutto la borghesia — era filofrancese, mentre la gran parte della popolazione contadina sia della città che del contado era ancora fedele all'Austria imperiale. Alte imposte statali gravavano la popolazione, colpita notevolmente anche dalla pesante crisi economica determinata dal blocco continentale. La marineria ed il commercio registravano una grave recessione, mentre

la popolazione si dedicava soprattutto alla viticoltura, all'olivicultura e alle saline. Un tribunale commerciale venne istituito per punire le trasgressioni di carattere economico.

I Francesi elevarono il livello culturale della popolazione aprendo scuole elementari e professionali; Capodistria ebbe anche un liceo, una tipografia e una loggia massonica.

Il 25 dicembre 1809 il dipartimento dell'Istria venne incorporato nelle Province Illiriche, nate con un

decreto napoleonico il 14 ottobre 1809. Capodistria divenne sede del subdelegato, sottoposto all'Intendenza per l'Istria di Trieste, città che assurse a nuovo centro amministrativo dell'Istria. A Capodistria invece furono soppressi sia il liceo che la tipografia.

La crisi economica si acui' ed il contrabbando prese sempre piu' piede a causa del blocco continentale.

Il 12 settembre 1813 gli Austriaci occupano nuovamente Capodistria — con il loro arrivo pongono fine al dominio francese ed alle riforme liberali.

PREPIR O NACIONALNI IN DRŽAVNOPRAVNI PRIPADNOSTI ISTRE V REVOLUCIONARNEM LETU 1848/49

STANE GRANDA

Ob pregledovanju nekaterih zbirk dokumentov, lepakov in časopisja o revolucionarnem letu 1848/49 v Ljubljani, Celovcu in Gradcu pogosto naletimo na posamezne liste dunajskega časopisa Die Presse, katere prva številka je izšla 3. julija 1848. Pri primerjavah opazimo, da gre velikokrat za članke tistih števil, ki govorijo o Istri in so ponatis iz tržaškega nemškega časopisa Journal des oesterreichischen Lloyds. Pred časom mi je bilo omogočeno pregledati zelo pomanjkljiv letnik tega časopisa. Čeprav manjkajo nekatere številke, med drugim tudi št. 172, kjer je bil objavljen članek Eine Stimme aus Krain, zaradi katere je ljubljansko Slovensko društvo tržaški časnik tožilo na sodišču, nekateri članki pa so sicer iz ohranjenih števil izrezani, pa je na podlagi ohranjenega mogoče podati vsebino prepira o nacionalni pripadnosti in državnopravnem položaju Istre. Podoba te časopisne vojne, v katero so bili vključeni številni nemški in italijanski časniki, sicer ni popolna, gotovo pa je primerna podlaga za kompleksnejšo raziskavo tega vprašanja.¹

Mir v Campoformiu 1797. leta je pokopal Beneško republiko. Habsburžani so po več stoletjih s francosko pomočjo združili v svoji državi vso Istro. 1805. leta je prišla bivša Beneška Istra za nekaj let v okvir Napoleonove tvorbe Kraljevine Italije s sedežem v Milanu. Ob ustanovitvi Ilirskih provinc 1809 je postala njihov sestavni del. Po odhodu Francozov je bila Istra vključena v Kraljestvo Ilirija, ki pa je, kot je znano, obstajalo le na papirju. Dejansko oblast je opravljal tržaški gubernij, ki je v okviru Avstrijskega primorja upravljal mesto Trst ter goriško in istrsko okrožje. Sedež tega je bil v Pazinu. K njemu so spadali tudi otok Krk, Cres in Lošinj. Koper in Piran sta postala sedeža Pazinu podrejenih okrajev. Tak upravni razvoj je bil posledica več reform, s katerimi so končali šele 1825. leta. Še bolj komplicirana je bila

finančna ureditev, saj Istra ni bila enoten carinski prostor: en režim je veljal za obalno področje, drug za notranjost, tretji za otoke. Za Slovence je bila usodna nova upravna razdelitev zlasti v severni Istri, ker je bivša pazinska grofija ali bolje stara avstrijska Istra izgubila večstoletno upravno povezavo s Kranjsko. Formalno Istra ni bila del Nemške zveze, dejansko pa so k njej šteli tisti del, ki je bil stoletja pod Habsburžani, nikoli pa beneški.²

Gospodarski položaj v pazinski okrožju je bil vse prej kot dober. Posledice bivše razdelitve Istre med dve državi je bilo čutiti še desetletja. Slabe so bile prometne povezave, razvoj obrti in trgovine ni šel vzporedno z drugimi deželami cesarstva. Zaradi naglega razvoja Trsta je bil občutek zaostajanja še večji. Kmetijski pridelki, vino, soljene ribe in drugo je zaradi številnih ovir težko prihajalo na Kranjsko in gospodarske komplementarnosti ni in ni bilo čutiti.³ Avstrijska oblast po propadu Ilirskih provinc ni mogla uvesti fevdalizma v prejšnji obliki, čeprav je vrsto francoskih upravnih ukrepov razveljavila. Formalno so bili vsi enakopravni pred zakonom, dejansko pa sta še vedno veliko pomenila bogastvo in socialni izvor. Upravi, zlasti na najnižjem nivoju, so še vedno pripadale kompetence, ki gredo v normalni meščanski družbi sodstvu.

Šolstvo je zlasti v primerjavi z Ilirskimi provincami celo nazadovalo. Koper je imel gimnazijo, Piran le glavno šolo. 1818. leta so zaprli koprsko semenišče. Najbližja univerza v državi je bila graška, teološki študij pa v Gorici. 1828 je bila koprška škofija združena s Tržaško. Glagoljaško bogoslužje je postajalo redkost. V Šmarju so bile zadnja maše 1833. leta. Pomanjkanje duhovnikov je bilo precejšnje. To še posebej poudarjamo, ker so zaradi tega prišli v Istro mnogi Slovenci iz drugih dežel, ki so pomagali dvigati narodno zavest zlasti v notranjosti Istre. Navedli bi lah-